

Българите в Северното Причерноморие

ИЗСЛЕДВАНИЯ И МАТЕРИАЛИ

ТОМСЕДМИ

ЗА НЯКОИ ФОРМИ НА РУСКОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ ЕЗИКА НА БЪЛГАРСКИЯ ПЕЧАТ В БЕСАРАБИЯ В КРАЯ НА ХХ ВЕК

Татяна Тодорова

През 80-те години на ХХ век в разпадащата се Съветска империя се наблюдават процеси на национално възраждане на етносите, които засягат и българското малцинство, наброяващо, според данни от последното преброяване на населението (1989) 373 000 души. Тези процеси обхващат преди всичко сферите на културата и образованието. В условията на извършващите се промени след седетилетия забравя, българският език като роден започва да се преподава в Украйна и Молдова. Той се въвежда първоначално през 1986 – 87 г. като факултативен в отделни училища, после става специален предмет. И най-после в някои селища (с. Валя-Пержей, Тараклийско, гр. Тараклия, РМолдова, с. Каменка, Измаилско, Украйна) се появяват и класове с обучение на български език.

Българският етнос заявява присъствието си и в печата. Първоначално (1986) се появява страница на български език “Литература и изкуство” (по-точно половин страница, защото обемът се дели с гагаузите) в молдовския седмичник “Литература ши Арта”, подготвена от поета Нико Стоянов.

По половин или по цяла страница месечно отделят за българското малцинство и местните вестници в райони с компактно българско население: “Дружба” във вестник “Свет” – Тараклия; “Другар” – във в. “Дружба”, Болград; “Буджакски гласове” – във в. “Знамя”, Чадър-Лунга; “Родна реч” – във в. “Ленинский путь” (днес “Придунайские вести”), Измаил; “Буджакские зори” – в “Ленинское слово”, Комрат; “Дружба” – в “Дунайские зори”, Килия; “Дружба” – във в. “Знамя труда” – Тарутино; “Нов живот” – във в. “Слава”, Бесарабка и други. След време българската и гагаузката половинки стават самостоятелни страници. Публикува материали на български език и многотиражният колхозен вестник “Звезда”, издаван в с. Чийший (Огородное), Болградски район, подготвян от Иван Стоянов. Дублира се на български език колхозният вестник “Родолубец” от с. Паркани, Слободзейски район. Превежда го поетът Нико Стоянов. Същият подготвя и изпраща материалите за някои български страници в районни вестници в Молдова и Украйна. Публикации на български език се срещат и във вестник “999”, издаван в Болград от демократическо движение в началото на 90-те години. Също в Болград се правят опити да се възроди вестник “Български глас”, излизал там през ХІХ в. Първият (и единственият

за Болград) брой на възродения "Български глас" излиза през 1991 г. с редактор Илия Вълков, активист на Дружеството на бесарабските българи "Св. св. Кирил и Методий". След това инициативата е поета от тараклийците Димитър Боримечков и Иван Алавацки (също кирилometодиевци), които регистрират вестника като независимо издание. До април 1999 г. са издадени още 26 броя на "Български глас" под редакторството на Димитър Боримечков.

Дружество "Св. св. Кирил и Методий" с председател Никола Тодоров издава през 1992 г. информационен бюлетин "Светлина", който прераства във вестник, първоначално с название "България", после – "Камбана" (редактор – Таня Танасова). Вестникът излиза до 1995 г. включително. Субсидирани държавно, започват да се издават българските вестници "Родно слово" в гр. Кишинев (Молдова) и "Роден край" в гр. Одеса (Украйна).

"Родно слово" стартира като притурка към републиканския вестник "Советская Молдавия" с отговорник Петър Делибалтов и кореспондент Нико Стоянов на 7 август 1988 г. През 1989 г. Нико Стоянов става редактор на вестника. Със специално решение на Правителството на Република Молдова № 414 от 25.10.1990 г. вестникът получава самостоятелен статут.

Вестник "Роден край" започва да излиза през 1990 г. като притурка към Одеския областен вестник "Знамя коммунизма". По-късно става притурка на вестника на Върховния Съвет на Украйна "Голос Украины". Вестникът е редактиран от варненския журналист Иван Кондов (български гражданин, специално поканен за целта от одеския областен комитет на комунистическата партия), а после от местните българи Афанасий Гайдаржи и Дора Костова.

Българските издания в Бесарабия имат двойна функция. От една страна, те отразяват процесите на националното възраждане тук, а от друга – самите те са голяма, значителна и важна част от него, тъй като способстват на възраждането на българщината – езика, културата, образованието на роден език, обединяват българската диаспора в Бесарабия, отразявайки живота на бесарабските българи.

В настоящата статия ще разгледаме някои характерни черти на руското влияние върху езика на българския печат в Бесарабия през 80-те – 90-те години на нашия век. Това влияние е неизбежно не само защото българското печатно слово е стартирало още преди разпадането на Съветския съюз, в който руският език беше официален и общозадължителен. Това влияние се усеща и сега, когато руският език формално е отстъпил мястото на държавен език в полза на украинския и румънския. Влиянието на руският език върху езика на бесарабските българи (и не само на българите, а и другите народности) ще се усеща още дълго време. Защото на руски език са завършили средното и висшето си образование редица поколения. Той почти безпрепятствено навлиза в лексиката, а засяга и граматическия строеж на езика местните българи, като по такъв начин отдалечава езика на бесарабските българи от изворите на родния им език и прави този език понякога неразбираем за българите от Бесарабия. Създават се комични ситуации, а това е факт, който принижява авторитета на родния ни език, намалява неговата истинска стойност. Българите от Бесарабия в по-официални случаи (включително и когато се намират в България) предпочитат да говорят на руски (!), защото класифицират родния си език като не много престижен социолект. Това незаслужено отношение към българския език се дължи на факта, че българите от Бесарабия масово не владеят литературния български език. Напускайки узуса на

диалектния си език (естествен процес, който има място и в България), те би трябвало да навлязат в узуса на книжовния език. Но това може да стане само при определени условия – когато всяко българче ще има възможност да получава образование на книжовен български език.

Формите на влиянието на руски език върху езика на българския печат в Бесарабия условно могат да бъдат разпределени по следните категории: 1) лексикални заемки; 2) калкирани или неправилно преведени изрази от руски език; 3) явления на езикова интерференция (в случая – трансференция, т. е. пренасяне на навиците, придобити при усвояването на чуждия език, върху родния).

1. В количествено отношение преобладават *лексикалните заемки*. Една част от тях са идентични или сходни със съответните заемки от руски език и интернационализми в съвременния български книжовен език, ср. **Знам**, в тази **сложна ситуация хората чакат от мен решителни действия**. ("Роден край", бр. 21, 1994, с. 1). От тях ние ще разгледаме само тия, които се различават в една или друга степен от книжовноезиковите аналози. Примери: "Той се поскара с жена си и я заплаши, че **ще уволни** всички нейни роднини." ("Роден край", бр. 25, 1994, с. 3) – "уволить" от "уволить", вм. "уволни". "Изучаване на **родствени** фамилии, търсене на родствени връзки." ("Роден край", бр. 4, 1990, с. 2) – "родствени" от "родственные", вм. "роднински". "Стоварване на **боева** техника от десантен кораб на въздушна възглавница." (Също там на с. 3) – "боева" от "боевая", вм. "бойна". "Ето, уважаеми читател, как живее, как мисли и говори селският учител, някога **почитаем** и авторитетен на селото." ("Роден край", бр. 4, 1990, с. 2) – "почитаем", вм. "почитан". "Излязла на **заслужени** отдиш в 1969 г., имайки отработено 32 години" – "заслужени" от "заслуженный", вм. "заслужен". "**Напоминават** и за онова време подроненото и здраве и медала "Ветеран труда" (Също там) – "напоминават" от "напоминают", вм. "напомнят".

Има лексикални заемки, които се дължат на така наречения *езиков дефицит* – липсата на съответни изразни средства в родния диалект на пишещия или недотам доброто владеене с езиковите ресурси на съвременния български книжовен език. "Марфа Филиповна била **винуждена** да измени професията си." ("Слави" от 21.07.1990, с. "Нов Буджак"). "... фактически **безприближно** стопанство, обаче хората живееха със сигурност в утрешния ден". "... ще се състои концерт за българската общественост на града, **даден** от фолклорния ансамбъл от гр. Шумен". ("Роден край", бр. 21, 1994, с. 4) – "даден" от рус. "концерт был дан", вм. "изнесен" или "представен".

Следващата категория лексикални заемки се дължат на явлениято *междуетикови омонимия, паронимия или частична синонимия*.

"Времето в Белгия Иван Мокан прекарал под чужди имена: **поначало** е живял с полски паспорт на име Владислав Жиковски, после сменил името си на Алберт Меркс и получил фламандски паспорт." (Също там, с. 2) – "поначало" от рус. "поначалу" – бълг. "първо", "първоначално". "Много от кандидатите обещава **златни гори**", а Вие? "Златни гори" не обещавам, но винаги съм работил и ще работя честно и добросъвестно." ("Роден край", бр. 21, 1994, с. 1) – "златни гори", вм. "златни планини, ср. рус. "золотые горы". "Дръж здраво геврека!" ("Крепче за **баранку** держись, шофер!"). В случая имаме пример на неправилен превод на двузначната руска дума "баранка", чието основно значение е нанстина "геврек", обаче в текста е употребена в преносния си смисъл, – разг.

“кормило”, “волан на автомобил.

“Знам, в тази сложна ситуация хората чакат от мен решителни действия. Ето защо след като всичко обмислих, реших да се балотирам.” (“Роден край”, бр. 21, 1994, с. 1) – “да се балотирам” в смисъл “да се кандидатирам”, рус. “баллотироваться в кандидаты”.

“Приказват, че директора се събира да извърши голямо съкращение щата” – “събира се”, вм. “кани се”, ср. рус. “собираться”. (“Роден край”, бр. 25, 1994, с. 3).

2. Калкирани или неправилно преведени изрази от руски език.

Пример: “Това му беше не по душа.” (“Родно слово”, бр. 11, 1989, с. 1) – калка от рус. “это было ему не по душе”. “А какво се е сторило преди това и как и са сложила съдбата после, ще узнаете от беседата ни ...” – калка от рус. “сложилась судьба”. “На тази земя трябва да бъде мирно, хората да могат спокойно да се трудят, да растят децата си.” (“Роден край”, бр. 21, 1994, с. 3) – “да растят” (деца) от “растить” (детей), вм. “да гледат децата си”. “Ние, мъжете бдим да не се превърне колата от лошия път в някой хендек.” (“Родно слово”, бр. 8, 1988, с. 4) – “да се превърне” от “перевернуться”, вм. “да се преобърне” или “да се прекатури”.

3. Явления на езикова интерференция (в случая – трансференция).

Примери: “Със своите български връстници той ходи на училище, участвуваше в пионерските работи.” (“Родно слово”, бр. 11, 1989, с. 1) – смесване на различни форми на глаголното време, тъй като в руския език има само една форма на минало време: злоупотреба с местоимението “своите”. “На размисли нямах време: или затвор и мъки, а после и разстрел, или бягство ...” (Също там, с. 2) – неправилна употреба на предлога “на” под влияние на нормите на руския език. “Приемайте меня на работа!” (“Роден край”, бр. 25, 1994, с. 3) – неуместна употреба на несов. вид на глагола в повелителна форма, употреба на пълна форма на вин. падеж на личното местоимение, вм. нормалната кратка. “Вие заболяхте, господине Даскалов?”. “Откъде това вие взехте?”. “Аз ви виждах като излязахте от аптеката”. “Какво вие говорите? Ами ако ме видяхте отиваш от гробища, то бе решихте, че аз умирам” (Също там).

В първото изречение е употребена аористна форма вм. перфект. Явлението е отражение на тенденция да се опрости системата на миналите глаголни времена за сметка на по-честата употреба на аориста като универсално средство за превод на глаголи от единственото минало време в руския език (вж. също и в последното изречение – “ако ме видяхте” вм. “ако ме бяхте видели”). Въпросителната форма на изречението също не е българска. Другата форма на руско влияние е засилената употреба на личните местоимения в именителен падеж.

За отбелязване е, че повечето от горепосочените форми не са отражение на нормите на говоримия език на българите в Бесарабия. Например последният цитат, въпреки че претендира да отразява живата диалогична реч, не е възможен в реалната езикова практика на българските селяни в Бесарабия (особено изразът “то бе решихте” – такова чудновато съчетание, ако наистина се употреби в жива диалогична реч, би било възприето като ненормативно и дори неразбираемо. По-скоро той представлява неудачен превод на диалога, измислен на руски език. Всъщност повечето автори от местен произход, публикувани в българските вестници в Бесарабия, се ориентират към нормите на съвременния български книжовен език, а не към диалекта си, като за целта превеждат, понякога буквално, механично, неадекватно, прибягвайки към помощта на двуезичен речник, от единствения книжовен език, който те владее – руския. Не е тяхна вина, а беда, че не владеят перфектно книжовния вариант на родния си език.